

Олена НОЧВИНОВА,
завідувач сектору
електронного обліку підручників
відділення організації видання
навчальної літератури ІТЗО

Оксана МАТВІЙЧУК,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри методики
суспільно-гуманітарної освіти та виховання
ІТЗО Київського університету
імені Бориса Грінченка

ШКІЛЬНА БІБЛІОТЕКА – ОСЕРЕДОК ВИХОВАННЯ В УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЦІННОСТЕЙ

У статті розглянуто місію шкільних бібліотек України в контексті ціннісно-орієнтаційних ставлень до особистості кожного учня. Проаналізовано сучасні форми та методи роботи бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів, спрямовані на аксіологічне виховання школярів.

Ключові слова: *шкільна бібліотека, форми та методи роботи, ціннісні орієнтації школярів.*

В статье рассмотрено миссию школьных библиотек Украины в контексте ценностно-ориентировочного отношения к личности каждого учащегося. Проанализированы формы и методы работы библиотек общеобразовательных учебных заведений, сориентированные на аксиологическое воспитание учеников.

Ключевые слова: *школьная библиотека, формы и методы работы, ценностные ориентации учащихся.*

The article deals with the mission of school libraries in the context of Ukraine tsennosno-just indicative relationship to identity of each student. The forms and methods of libraries of secondary schools, grass-axiological education students.

Key words: *school library, forms and methods of work, tsennosnye orientation of students.*

Із давніх-давен книга, а згодом і бібліотека, виконували просвітницьку місію. Надзвичайно актуальним упродовж багатьох століть залишався вислів Д. Дідро: «Люди перестають мислити, коли перестають читати». В минулому столітті ключовими стали слова В. Сухомлинського: «Читання – це віконце, через яке діти бачать і пізнають світ і самих себе» [5].

Багато педагогів, філософів, істориків, культурологів, науковців (І. Огієнко, М. Рубакін, Д. Балика, Б. Грінченко, К Ушинський, Х. Алчевська, В. Сухомлинський, Д. Ліхачьов, І. Бех) відзначали, що почесна місія книги і

бібліотеки – бути дзеркалом й джерелом духовної культури, складом потенціальної духовної енергії людства, тим центром, в якому проходить перетворення цієї енергії в живу силу. Бібліотека – це сукупність праці кращого розуму людства, скарбниця знань, думки, почуттів, надій і прагнень [4], це – центр виховання громадянськості й залучення до культури, який допомагає особистості взаємодіяти із суспільством.

Сучасні дослідники (В. Кремень, В. Шейко, Ю. Богуцький, Т. Дем'янюк) підтримують загальноновизнану думку про те, що освіта і духовна культура були і залишаються фундаментальними засадами розвитку суспільства. Виходячи з цього, варто зауважити, що і бібліотека, яка є сьогодні культурно-освітньою і науково-інформаційною установою, завдання якої – збирати і зберігати друковані та рукописні матеріали, організовувати громадське користування літературою, проведення довідково-бібліографічної роботи, займатиме пріоритетне місце у поширенні загальнолюдських цінностей [2].

Мета статті – охарактеризувати місію шкільних бібліотек на сучасному етапі, спрямовану на виховання в учнів загальнолюдських цінностей; виокремити основні форми та методи роботи, спрямовані на реалізацію даного завдання.

Серед усіх відомих в Україні типів і видів бібліотек шкільних книгозбірень найбільше. Вони є обов'язковими структурними підрозділами навчальних закладів, здійснюють бібліотечно-інформаційне та культурно-просвітницьке забезпечення навчально-виховного процесу як в урочний, так і в позаурочний час [1]. Свою діяльність кожна шкільна бібліотека організовує спільно з педагогічним колективом, відповідно до планів роботи і регламентуючої документації, що затверджується директором закладу.

Концепція всієї виховної системи загальноосвітнього навчального закладу побудована на тому, щоб навчити дитину жити в гармонії з собою і тими, хто її оточує, жити радісно, виховувати бережливе ставлення до людини і людського життя як найвищої цінності. На сучасному етапі пріоритетними завданнями загальноосвітніх навчальних закладів є навчання і виховання учнів з позицій аксіології – науки про цінності, вчення про природу духовних, моральних, естетичних та інших цінностей, їх зв'язок із соціальними й культурними чинниками та особистістю людини, тобто орієнтація всіх форм та методів роботи навчальних закладів на цінності, що сприяють задоволенню потреб учнів і відповідають особистим запитам й нормам у певній історичній та життєвій ситуації [3].

Плануючи свою діяльність, кожен шкільний бібліотекар повинен орієнтуватися на стратегію сучасного виховання, основні орієнтири учнів, підпорядковуючи свою роботу реальним запитам та потребам користувачів, ураховуючи вікові та психофізіологічні особливості школярів. При формуванні особистості кожного учня найпершими помічниками бібліотекаря є книги, матеріали періодичних видань, інтернет-ресурси. Безпосередньо спілкуючись зі шкільними бібліотекарями на курсах підвищення кваліфікації, конференціях, семінарах, нарадах, вивчаючи їх досвід, презентований на шпальтах фахових видань, зокрема в журналі «Шкільна бібліотека», ми з'ясували, що серед

великої кількості індивідуальних та масових форм роботи, спрямованих на популяризацію книги, найбільш популярними методами впливу на свідомість школярів є бесіди, розповіді, дискусії, презентації книг, диспути, бібліотечні уроки. В їх основу покладено слово, яке потрібно підібрати таким чином, щоб вплинути на свідомість учнів, «достукатись» до їхніх сердець.

Процес виховання – це система виховних заходів, спрямованих на формування всебічно та гармонійно розвиненої особистості. Одна із особливостей виховної системи – її ступеневий характер, поетапність.

Ціннісне ставлення до себе, сім'ї, держави, родини, людей, праці, культури і мистецтва, природи в учнів початкової школи формується завдяки таким бібліотечним заходам, як ігри; інсценізації художніх творів; конкурси; вікторини, присвячені літературним героям; огляди літератури; консультації; інформаційні години; літературні вечори; зустрічі з поетами та письменниками. Всі ці форми сприяють формуванню навичок виразного читання, засвоєнню норм загальнолюдської моралі, уявлень про навколишній світ, виховують культуру читання та любов до книги.

Серед форм роботи з учнями середньої ланки досить добре зарекомендували себе наступні форми роботи: диспути; дискусії; читацькі конференції; тижні книги; засідання клубів і гуртків за інтересами; зустрічі з видавцями; літературні аукціони; бенефіси читача; спільне виготовлення бібліотечних плакатів; вечори запитань і відповідей, вечори-зустрічі, вечори-діалоги, літературні вечори, вечори пам'ятних дат; літературні карнавали та конкурси; вікторини книжкових ерудитів; книжкові виставки; «круглі столи»; літературні вітальні; літературні ігри; літературно-музичні композиції й літературно-музичні салони, літературні читання; літературні хіт-паради; обговорення книг; читацькі олімпіади; поетичні колажі; прем'єри книги; турніри; усні журнали; години поезії; читацькі конференції, екскурсії до бібліотеки [6].

Добрим другом і помічником є шкільна бібліотека і старшокласникам. Тут молоді люди можуть ознайомитися з рекомендаційними списками та підбірками літератури з певної теми, веб-бібліографією, що допоможе успішно скласти зовнішнє незалежне оцінювання, а також зустрінуться з представниками різних професій. Для цієї категорії читачів бібліотека пропонує проведення виставок; флешмобів; бібліотечних квестів; презентацій; тренінгів; аукціонів технічних ідей; зустрічей із представниками інших культур та національностей тощо.

Окремим напрямом роботи шкільних бібліотек для користувачів усіх вікових категорій є проведення спільних з учителями-предметниками інтегрованих уроків, мета яких – сприяння інтелектуальному розвитку учнів, їх пізнавальної сфери, логіки, уяви, пам'яті, творчого мислення. Головною метою подібних заходів є виховання в учнів таких загальнолюдських духовних та моральних цінностей і норм, як доброта, чесність, вдячність, співчуття, толерантність, відповідальність, справедливість, громадянська самосвідомість, патріотизм, уміння дружити та піклуватися про ближнього.

Означені уроки формують в учнів навички культурної поведінки та етичних правил поведіння в суспільстві, екологічної свідомості, шанобливого ставлення до природи та любові до рідного краю, сприяють розвитку пізнавальної сфери, вмінню дбайливо поводитися з сусідами по планеті; формують природоохоронне мислення, розвиток естетичних почуттів та емоційної сфери школярів, правила безпечної поведінки, сприяють розвитку навичок здорового способу життя, оволодінню елементарними прийомами емоційної рівноваги, запобігають появі шкідливих звичок, розвивають естетичне, музичне сприйняття та творчу уяву.

Важливим напрямом роботи кожної шкільної бібліотеки є інформаційна допомога обдарованим учням – членам Малої академії наук, які пишуть наукові роботи. Бібліотекарі підбирають для них необхідну літературу, організовують книжкові виставки, проводять бібліографічні огляди літератури, допомагають готувати сценарії заходів, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт. Такі учні полюбляють брати участь у КВК, турнірах, літературних конкурсах, вікторинах, читацьких олімпіадах, інтелектуальних аукціонах та марафонах, творчих тренінгах, дебатах, дискусіях, організаційно-діяльнісних іграх.

Значущою є допомога бібліотекарів обдарованим учням у виборі власних освітніх маршрутів, орієнтація їх на проектну діяльність, засвоєння ними різних видів роботи з текстами. Зокрема, при шкільних книгозбірнях працюють літературні клуби, об'єднання, гуртки за інтересами, де учні вчаться писати поетичні та прозові твори, зустрічаються з відомими письменниками й поетами, діячами культури й освіти рідного краю.

Розвивати таланти дітей допомагає і тісна співпраця шкільних бібліотек з районними (міськими) дитячими та юнацькими бібліотеками. Як наслідок – школярі беруть активну участь у різноманітних конкурсах, акціях, заходах.

Крім того, шкільні бібліотекарі допомагають впроваджувати у навчально-виховний процес етнопедагогіку як найважливіший компонент національного виховання учнів. Означена діяльність передбачає оформленням тематичних виставок («Традиції та обряди українського народу», «Люби і знай свій рідний край» тощо), проведення годин спілкування, інформаційно-бібліографічних оглядів та бесід.

Реалізації виховної мети сучасної школи сприяють проведені в шкільній бібліотеці різноманітні конкурси, акції («Подаруй книгу бібліотеці», «Найкращий читач України», «Кращий відгук на прочитану книгу»), що формують шанобливе ставлення до книги, актуалізують процес читання.

Місія шкільної бібліотеки сьогодні – бути не тільки інформаційним осередком школи, а, в першу чергу, соціокультурним центром школи, мікрорайону, села, міста.

Таким чином, шкільна бібліотека розвиває творчі здібності та пізнавальні інтереси учнів, сприяє успішному засвоєнню ними навчальних програм. Практика засвідчує, що сучасну дитину не просто залучити до активного й творчого читання, здивувати її самим процесом спілкування з книгою, зробити читання необхідною й щоденною потребою.

Сучасний шкільний бібліотекар – це особистість, яку поважають і цінують як учителі, так і учні, адже дуже часто саме із бібліотекарем можна поділитися своїми хвилюваннями і тривогами. Манеру спілкування з учнями бібліотекарі досить часто вибирають інтуїтивно, виходячи з власного життєвого досвіду, і в більшості випадків це дає позитивний результат. Бібліотечний працівник у школі – це і інформаційний навігатор, і педагог, і психолог, який не лише допомагає зорієнтуватися в певній життєвій ситуації, а й зрозуміти та відчувати душевний стан школярів.

Із книжкової полиці, немов із чарівної скарбнички, бібліотекар щодня дістає коштовності людських знань і досвіду – дорогоцінне каміння безмежних проявів буття, даруючи їх усім відвідувачам бібліотеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Енциклопедія освіти / НАПН України. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С.596.
2. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» // Голос України. – 2009. – 17 червня. – С. 5.
3. Ильин В. В. Аскиология / В. В.Ильин. – М. : МГУ, 2005. – 216 с.
4. Рубакин Н. А. Книжное оскудение / Н. А. Рубакин // Русское богатство. – 1893. – №11. – С.149-150.
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1976.
6. Шкільна бібліотека як інформаційний соціокультурний центр : навчально-методичний посібник / укл. О. Є. Матвійчук // Шкільна бібліотека. – 2008. – № 9. – 155 с.

Дата надходження до редакції: 29.04.2013 р.